

LEBRIS

We know
books

GEOPOLITICA TURCIEI ÎN SECOLUL AL XXI-LEA

Strategii, conflicte
și ambiții globale

Coordonator
Eugen LUNGU

CETATEA DE SCAUN
EDITURA

ABREVIERI	9
CUVÂNT INTRODUCATIV (Eugen Lungu)	11
TURCIA SUB CONDUCEREA LUI RECEP TAYYIP ERDOĞAN - DE LA STRATEGIA „ZERO PROBLEME CU VECINII” LA UN REALISM POLITIC INCONTESTABIL	
Eugen Lungu	16
PROFILUL GEOPOLITIC AL TURCIEI ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ACTUALE	
Adrian Severin.....	44
ROLUL ȘI INTENȚIILE TURCIEI ÎN CADRUL ACTUALULUI CONFLICT RUSO-UCRAINEAN	
Crăișor-Constantin Ioniță.....	57
TURCIA ÎNTRE LAICISM ȘI CONSERVATORISM	
Ionuț Cojocaru	85
STRATEGIA MILITARĂ A TURCIEI ÎN CONTEXTUL CONFLICTELOR INTERNAȚIONALE ACTUALE	
Constantin Manolache.....	102

**ROLUL TURCIEI ÎN EVOLUȚIILE DIN
ORIENTUL MIJLOCIU. REAL-POLITIK ȘI
IMPORTANȚA RESURSELOR ENERGETICE DIN
SIRIA**

Flavius Caba-Maria144

**RELAȚIILE DINTRE CHINA ȘI TURCIA DIN
PERSPECTIVA REALISMULUI NEOCLASIC**

Ionel Hornea 155

**RAPORTAREA TURCIEI LA UNELE CRIZE ȘI
CONFLICTE RECENTE**

Mirela Atanasiu.....187

**INTERESELE GEOPOLITICE ȘI GEOSTRATEGICE
ALE TURCIEI ÎN ZONA MEDITERANEEANĂ**

Florian Răpan..... 208

**TÜRKIYE - CANDIDAT VALID PENTRU UN LOC
PERMANENT ÎN CONSILIUL DE SECURITATE AL
ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE?**

Ecaterina Mațoi..... 227

**CIPRIOȚII TURCI ȘI INVADAREA CIPRULUI DE
CĂTRE TURCIA**

Caroline Raluca Ghețu..... 254

**EXTINDEREA PARTICIPĂRII ȘI CREȘTEREA
REZULTATELOR ÎNVĂȚĂRII ÎN SISTEMUL
EDUCAȚIONAL DIN TURCIA**

Octavia Costea 279

**RELAȚIILE ECONOMICE ROMÂNNO-TURCE -
OPT DECENII DE COOPERARE**

Mihai Goia, Cătălin Goia..... 305

**DISPUTE TURCO-SOVIETICE ÎN EPOCA
POSTBELICĂ**

Laurențiu-Cristian Dumitru 336

TURCIA ȘI ISRAELUL: O RELAȚIE OSCILANTĂ

Elena-Ionela Burghilea 354

**O VIZIUNE DISCUTABILĂ ASUPRA ROLULUI
INTELECTUALULUI ÎN LABIRINTUL
TRANSFORMĂRIILOR TURCIEI MODERNE DE
ASTĂZI**

Valentin-Stelian Bădescu.....375

TURCIA SUB CONDUCEREA LUI RECEP TAYYIP ERDOĞAN - DE LA STRATEGIA „ZERO PROBLEME CU VECINII” LA UN REALISM POLITIC INCONTESTABIL

Eugen Lungu¹

Rezumat: De peste două decenii de când Recep Tayyip Erdoğan conduce Turcia, ca prim ministru și președinte, politica externă a acestui stat a fost adesea caracterizată ca fiind una pragmatică, adaptată contextelor regionale și globale. Nu puțini sunt cercetătorii în relații internaționale care caracterizează politica externă a Turciei din ultimii ani ca fiind fundamentată pe principiile realpolitik-ului. Deși, în perioada 2002-2010, Turcia a promovat o politică externă liberalistă bazată pe conceptul de „Zero probleme cu vecinii”, această abordare a fost treptat înlocuită de o strategie realistă, determinată de interesele naționale și de schimbările din mediul internațional. În cadrul acestui articol vom prezenta o serie de aspecte ale politicii externe a

¹ Eugen Lungu este lector universitar la Universitatea Titu Maiorescu din București, Facultatea de Științele Educației, Comunicare și Relații Internaționale, specializat în Studii de securitate, Analiza conflictelor internaționale, Studii de arie și Politică Externă și diplomație. A absolvit Academia de Studii Economice din București, un master în Politici publice și integrare europeană/SNSPA, un doctorat în Relații internaționale /SNSPA și Studii postdoctorale în cadrul SNSPA, în domeniul relațiilor internaționale. A participat la operații militare în sprrijinul păcii în Albania (1997), Afganistan (2002) și Kosovo (2004). Este autor de lucrări, studii științifice și a peste 80 de articole în domeniul relațiilor internaționale și studiilor de securitate, publicate în cărți și reviste din țară și în străinătate.

Turciei începând cu 2002, explicând trecerea de la un model de politică externă cu accente liberaliste, către un model pragmatic, care exprimă realismul politic al lui Erdoğan.

Cuvinte cheie: politica externă, Zero probleme cu vecinii, realpolitik, interesul național, securitate, lider regional

Introducere

Politica externă a Turciei a cunoscut o evoluție semnificativă în ultimele două decenii, oscilând între idealismul strategiei „Zero probleme cu vecinii” și realismul politic impus de președintele Recep Tayyip Erdoğan, în conformitate cu interesele naționale ale statului turc, dar și cu dinamica geopolitică regională și globală. Promovată începând cu anul 2002 de Ahmet Davutoğlu, de când a devenit ministru de externe, strategia de politică externă „Zero probleme cu vecinii” a fost concepută din dorința liderilor turci de a crește influența regională a Turciei, prin stabilirea unor relații de bună vecinătate, reducerea tensiunilor cu statele limitrofe și promovarea cooperării economice și diplomatice în regiune. Această strategie, de sorginte liberalistă, viza, de asemenea, promovarea unor măsuri de stabilitate, a dialogului diplomatic și cooperării economice cu toate statele din proximitatea Turciei, într-un efort de a atenua tensiunile istorice și geopolitice din regiune.

Având în vedere aspirațiile Turciei către Uniunea Europeană, strategia „Zero probleme cu vecinii” a fost concepută și din perspectiva îndeplinirii de către statul turc a obiectivelor pentru integrarea în Uniunea Europeană (UE)²,

² Turcia a început în mod oficial negocierile de aderare la Uniunea Europeană pe 3 octombrie 2005. Acest moment a marcat un pas important în relația dintre Turcia și UE, după mai multe decenii de cooperare și după

organizație care are la bază colaborarea pentru pace, prosperitatea și integrarea prin politici comune, dar și o piață unică. Astfel, această strategie, a avut scopul de a transforma politica externă a Turciei într-una mai conciliantă, care să promoveze cooperarea regională și să reducă tensiunile cu țările vecine.

Prin desfășurarea unei politici externe conectate la valorile europene, Turcia a urmărit să-și îmbunătățească imaginea internațională și să îndeplinească cerințele politice și de securitate necesare aderării la UE. Așadar, strategia „Zero probleme cu vecinii”, în esența ei, răspundea exigențelor statuate de instituțiile Uniunii Europene, în baza cărora orice stat care dorește să adere la această organizație trebuie să demonstreze că are relații foarte bune cu vecinii și că este un actor al stabilității regionale. Dar, deși negocierile de aderare a Turciei la UE au fost declanșate în urmă cu două decenii, „au înregistrat progrese lente și au fost înghețate în 2018 din cauza preocupărilor UE cu privire la funcționarea sistemul democratic din Turcia, respectarea drepturilor fundamentale și independența justiției”³.

Disponerea strategică a Turciei la intersecția dintre Europa, Asia și Orientul Mijlociu îi conferă avantaje majore, precum accesul facil la piețe diverse, rolul de nod energetic pentru transportul resurselor și capacitatea de a fi o punte diplomatică și culturală între regiuni cu interese geopolitice diferite. Prin strategia de politică externă „Zero probleme cu vecinii”, care a

ce Turcia a obținut statutul de țară candidată în anul 1999, la summit-ul de la Helsinki.

³ Stefano Fella, *Turkey under Erdoğan: recent developments and the 2023 elections*, House of Commons Library, Research Briefing, 7 July 2023, p.12, pe site-ul:

<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9806/CBP-9806.pdf>

fost lansată în urmă cu peste două decenii, conducătorii statului turc au urmărit să transforme această poziție într-un catalizator pentru dezvoltarea economică accelerată, stabilitate regională și o influență geopolitică semnificativă pe scena internațională. Propunându-și prin această strategie să normalizeze și să consolideze relațiile externe cu state precum Grecia, Siria și Armenia, dar și să medieze conflictele din Orientul Mijlociu, Turcia era percepută că dezvoltă o politică externă eficientă, orientată spre parteneriate pașnice și beneficii comune.

Cu toate acestea, optimismul idealist al strategiei „Zero probleme cu vecinii” s-a confruntat rapid cu realitățile dure ale unui context internațional aflat într-o continuă schimbare. Tensiunile etnice, conflictele sectare și rivalitățile geopolitice din Orientul Mijlociu, precum și ambițiile contradictorii ale marilor puteri au pus la încercare viabilitatea principiilor cuprinse în această strategie. Pe măsură ce politica externă a Turciei s-a adaptat la noile provocări, guvernul de la Ankara a început să adopte un realism politic pronunțat, în care interesele strategice, militare și economice au prevalat asupra principiilor de cooperare universală. Această tranziție, uneori contradictorie, a reflectat atât ambițiile regionale ale Turciei, cât și necesitatea de a-și întări securitatea națională într-un mediu extrem de volatil. Prin consolidarea influenței sale militare, precum și prin construirea unor raporturi politice cu diverse state bazate pe pragmatism, Turcia s-a re poziționat ca un actor indispensabil în conflictele regionale, dar și ca o putere cu un stil politic marcat de autonomie și realism politic.

Acest articol își propune să exploreze unele aspecte ale tranziției politicii externe de la strategia idealistă „Zero probleme cu vecinii”, la una bazată pe doctrina realismului politic, care este dominantă de peste un deceniu în raporturile Turciei cu alte state. Astfel, considerăm că analiza unor acțiuni

de politică externă adoptate de statul turc după anul 2014, oferă o înțelegere mai bună a modului în care Turcia și-a ajustat strategia de acțiune în plan extern în funcție de constrângerile interne și externe, rămânând o putere regională cu un rol esențial în echilibrul geopolitic global.

Strategia de politică externă a Ankarei: „Zero probleme cu vecinii”

Strategia de politica externă a Turciei cunoscută sub denumirea de „Zero probleme cu vecinii” (“Zero Problems with Neighbors”) a fost implementată, începând cu noiembrie 2002, timp de aproximativ un deceniu, sub conducerea lui Ahmet Davutoğlu, fost ministru de externe și prim-ministru al Turciei, odată cu preluarea puterii de către Partidul Justiției și Dezvoltării (AKP), condus de Recep Tayyip Erdoğan. Ahmet Davutoğlu, încă din perioada în care era consilier principal pe probleme de politică externă al prim-ministrului Erdoğan, a formulat principiile acestei strategii în cartea sa „*Strategic Depth*” (*Stratejik Derinlik*), publicată în 2001, lucrare în care ideea „Zero probleme cu vecinii” era situată în centrul viziunii sale. „În primii ani ai guvernării AKP - apreciază Muddassir Quamar - s-a desfășurat o politică externă de succes deoarece relațiile Turciei cu aliații săi tradiționali au fost consolidate și, în același timp, s-au stabilit noi raporturi cu țările din Orientul Mijlociu”⁴.

Ahmet Davutoğlu, teoretician al relațiilor internaționale, a promovat ideea că Turcia, ca punte culturală și geopolitică între

⁴ Muddassir Quamar, *Erdogan's Turkey. Politics, Populism and Democratisation Dilemmas*, Manohar Parricar IDSA Monograph Series, p.39, pe site-ul: <https://idsa.in/system/files/monograph/erdogans-turkey-monograph-68.pdf>

Europa, Asia și Orientul Mijlociu, poate avea un rol de lider regional. Strategia sa presupunea înlocuirea politicii reactive cu una proactivă, eliminând tensiunile istorice și disputele teritoriale, promovând dialogul și cooperarea cu toate țările vecine, dar și cu cele din regiunile învecinate Turciei. Strategia, prin care statul turc își propusese să rezolve problemele litigioase cu o serie de state vecine și din regiuni învecinate, a fost construită având la bază de o serie de principii esențiale: a. Relații de bună vecinătate; b. Neutralitate și mediere; c. Integrare economică; d. Respectarea suveranității statelor.

Strategia „Zero probleme cu vecinii” a vizat, așadar, rezolvarea problemelor tensionate cu rădăcini istorice ale Turciei cu vecinii, dar și cu alte o state din regiunile învecinate, din perspectiva „win-win”, prin mijloace pașnice, având ca obiectiv principal creșterea și consolidarea influenței regionale a Turciei. Această nouă viziune de politică externă creionată de Ahmet Davutoğlu a avut drept scop transformarea Turciei într-un actor-cheie în regiune, fiind fundamentată pe principii specifice doctrinei idealiste din sfera relațiilor internaționale. Mai mult, strategia viza realizarea unei conexiuni cu populațiile învecinate, indiferent de tipul de regim din țările respective, care să permită Turciei să-și mențină un rol de lider în viitoarele aranjamente regionale⁵. Dar, cu toate că această nouă strategie de politică externă era una ambițioasă și curajoasă, așa cum vom prezenta în partea a doua a acestui studiu, lipsa de realism a acestei strategii va impune după mai mulți ani o schimbare

⁵ Alessia Chiriatti, *Federico Donelli, Turkish 'Zero Problems' between Failure and Success*, Centre for Policy and Research on Turkey (ResearchTurkey), January 2015, pe site-ul: [file:///C:/Users/admin/Downloads/TurkishzeroproblemsbetweenfailureandsuccessDONELLI-CHIRIATTI%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/TurkishzeroproblemsbetweenfailureandsuccessDONELLI-CHIRIATTI%20(1).pdf)

categorică a politicii externe a Ankarei, abandonarea ideilor idealiste și promovarea realismului politic.

Strategia Turciei „Zero probleme cu vecinii” a vizat atât consolidarea relațiilor pașnice cu statele vecine, cât și stabilirea unor legături de cooperare cu țările din proximitatea sa regională. Dar, pentru a înțelege mai bine motivațiile care au condus la adoptarea acestei strategii, care proiecta o politică externă total diferită comparativ cu cele din trecut, vom prezenta, pe scurt, câteva probleme mai vechi ale Turciei cu trei state vecine, respectiv Grecia, Siria și Armenia. Astfel, la sfârșitul anilor 1990 și începutul anilor 2000, Turcia s-a confruntat cu multiple provocări în politica externă, ceea ce a determinat ca liderii acestui stat să-și propună elaborarea unei noi strategii de politică externă care să răspundă necesității de a reduce tensiunile regionale și de a promova stabilitatea și cooperarea în relațiile externe. Relațiile tensionate cu Grecia din cauza disputelor privind Ciprul și granițele maritime, conflictul cu Siria legat de sprijinul acordat de această țară arabă Partidului Muncitorilor din Kurdistan (PKK), precum și relațiile dificile cu Armenia din cauza genocidului armean din 1915-1916 au determinat Ankara să caute o resetare a politicii externe, în mod deosebit cu statele vecine.

Tensiunile dintre Turcia și Grecia înainte de anul 2000 au fost caracterizate, în general, de rivalități istorice și etnice, precum și incidente militare care au amplificat animozitățile dintre cele două țări. Începutul anilor 2000 a fost dominat de o competiție geopolitică între Turcia și Grecia, cu revendicări divergente, care au perpetuat animozitatea istorică dintre cele două țări. Odată cu intrarea în noul mileniu, tensiunile majore dintre cele două state s-au concentrat pe disputele istorice privind Ciprul și granițele maritime din Marea Egee. Pe acest fond, problema Ciprului a rămas un punct central al tensiunilor

dintre Ankara și Atena, dat fiind că insula este divizată între Republica Cipru, cu majoritate greacă și recunoscută internațional, și Republica Turcă a Ciprului de Nord, recunoscută doar de Turcia. Tentativele de reunificare a insulei susținute de ONU au eșuat, o dovadă a complexității istorice, politice și sociale a conflictului cipriot, o certificare a faptului că „problema cipriotă” este unul dintre dosarele dificile ale lumii actuale.

În prezent, disputele din Marea Egee dintre Turcia și Grecia, privind granițele maritime și drepturile de exploatare a resurselor subacvatice (petrol și gaze naturale), prezintă un risc ridicat de destabilizare a regiunii. Grecia revendică o extindere a apelor sale teritoriale la 12 mile nautice, conform Convenției ONU privind Dreptul Mării (UNCLOS), însă Turcia consideră această măsură o amenințare strategică, calificând-o drept un „casus belli”. Ambițiile ambelor state de a exploata resursele subacvatice din zonă au adăugat vechilor tensiuni și un „element” economic, pe fondul unor conflicte istorice și naționaliste profunde.

Rezolvarea disputelor dintre Grecia și Turcia este una complicată din cauza intereselor naționale divergente ale celor două țări. „În timp ce Grecia pare să considere Turcia ca o amenințare, Turcia, în schimb, pare să-și vadă poziția în conflict ca pe o chestiune de supraviețuire”⁶. Chiar dacă există formate și un cadru de negocieri acceptate de ambele state, diferențele fundamentale de abordare a dosarelor litigioase, împreună cu complexitatea contextului geopolitic, au făcut ca diferite inițiative să nu ajungă la rezultate pozitive. Strategia „Zero

⁶ Karl Jakob Ljung, *The maritime dispute between Türkiye and Greece and its impact on government policy*, Linnaeus University, Sweden, p.33, pe site-ul <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1826090/FULLTEXT01.pdf>

probleme cu vecinii” a eșuat în cazul Greciei deoarece disputele fundamentale, cum ar fi cele din Marea Egee, Mediterana de Est și Cipru, nu au fost rezolvate, prevalând abordările naționaliste și interesele geopolitice divergente. Astfel, strategia statului turc de a armoniza relația cu Grecia vecină nu a reușit să rezolve problema divergențelor majore în privința delimitării spațiului aerian, apelor teritoriale și a platoului continental din Marea Egee. Mai mult, explorările de gaze naturale în Mediterana de Est efectuate de Turcia, declanșate la sfârșitul anilor 2000, au escaladat tensiunile dintre cele două țări, Grecia susținând că insulele sale au drepturi totale asupra zonelor economice exclusive, în timp ce Turcia respinge această interpretare. Așadar, relația dintre cele două țări rămâne tensionată, iar diferențele profunde în privința teritoriilor, resurselor și problemelor istorice continuă să fie obstacole majore în calea reconcilierii. În relația cu Grecia, strategia „Zero probleme cu vecinii” a avut un succes limitat și temporar, dar în cele din urmă a eșuat, din cauza tensiunilor adânc înrădăcinate în relațiile dintre cele două state.

Relația Turciei cu Siria vecină are pentru Ankara, de câteva decenii, o importanță strategică majoră, influențând securitatea regională, combaterea terorismului și echilibrul geopolitic în Orientul Mijlociu. Turcia și-a manifestat dorința de succes a strategiei „Zero probleme cu vecinii” în relația cu Siria, promovând necesitatea rezolvării problemelor comune de securitate, cooperarea economică și dialogul diplomatic, în ciuda diferențelor istorice și geopolitice dintre cele două țări.

O imagine de ansamblu a relațiilor dintre Turcia și Siria din ultimele decenii ne arată că Damascul a sprijinit Partidul Muncitorilor din Kurdistan (PKK) începând cu anii 1980, alimentând tensiunile dintre cele două state. PKK, considerat o organizație teroristă de Turcia, SUA și UE, a fost susținut

logistic și politic de regimul sirian, care i-a permis liderului PKK, Abdullah Öcalan, să-și găsească refugiu și să opereze din Siria. Acest sprijin a fost parte a unei strategii a regimului sirian de a exercita o presiune asupra Turciei în contextul disputelor legate de resursele de apă ale râului Eufrat și revendicările teritoriale asupra provinciei Hatay. Spre deosebire de disputa privind apa râului Eufrat, care este și astăzi un punct sensibil în relațiile turco-siriene, provincia Hatay a fost un subiect de dispută între Siria și Turcia de-a lungul secolului al XX-lea, însă revendicările siriene despre acest teritoriu au pierdut în intensitate începând cu anii 2000.

Relațiile dintre cele două state au atins un punct critic în 1998, când Ankara a amenințat cu intervenția militară dacă Siria nu înceta sprijinul pentru PKK. Sub presiunea internațională și în urma Acordului de la Adana, Siria a expulzat liderul PKK și a închis taberele de antrenament. Cu toate acestea, sprijinul PKK din partea Siriei a lăsat ca moștenire o intensă suspiciune între cele două state, iar chestiunea kurdă a continuat să fie o sursă de instabilitate regională.

Sub influența strategiei „Zero probleme cu vecinii” promovată de Turcia în primul deceniu al acestui secol, relațiile dintre Turcia și Siria s-au îmbunătățit semnificativ. Similar cu aspectele de ordin intern, contextul regional a avut o influență pozitivă asupra normalizării relației dintre Turcia și Siria. Astfel, războiul din Irak din anul 2003 a adus armata SUA aproape de Siria, situație care a dinamizat geopolitica regiunii și a determinat Damascul să pună mare preț pe cooperarea cu Turcia⁷. Într-un context regional turbulent cauzat de războiul

⁷ Gencer Özcan, *Policy of Zero Problems with the Neighbours*, Istanbul Bilgi University, p.63, pe site-ul:

<https://www.iemed.org/wp-content/uploads/2021/02/Policy-of-Zero-Problems-with-the-Neighbours.pdf>

din Irak, declanșat în 2003, Ankara și Damascul au depășit tensiunile istorice, au semnat Acordul de cooperare strategică în 2004 și eliminarea vizelor între cele două state în 2009, momente importante care au consolidat relațiile bilaterale. De asemenea, Turcia și Siria au încheiat acorduri economice și militare, iar schimburile comerciale au crescut semnificativ.

Cu toate aceste progrese notabile din primul deceniu al acestui secol, strategia „Zero probleme cu vecinii” nu a reușit să construiască o relație de durată între Turcia și Siria. Începând cu 2011, odată cu izbucnirea războiului civil sirian, relațiile s-au deteriorat rapid. Turcia a condamnat reprimarea brutală a protestelor de către regimul Bashar al-Assad, s-a poziționat împotriva regimului autocratic de la Damasc și a sprijinit din punct de vedere militar opoziția siriană. Decizia Ankarei de a se opune puterii de la Damasc a fost cauzată de acțiunile de consolidare a grupurilor kurde din nordul Siriei, din vecinătatea Turciei, grupuri cu potențial de a exporta insecuritate pe teritoriul statului turc⁸. Această schimbare în politica externă a Ankarei a marcat sfârșitul unei perioade benefice a cooperării turco-siriene, consemnând, totodată, limitele strategiei „Zero probleme cu vecinii” în raport cu crizele geopolitice majore.

Turcia a încercat să normalizeze relațiile cu Armenia, în primul deceniu al secolului trecut, prin inițiative diplomatice care prevedeau deschiderea granițelor și stabilirea de relații bilaterale, în ciuda obstacolelor istorice dar și a presiunilor geopolitice regionale, sub umbrela strategiei „Zero probleme cu vecinii”. Tensiunile existente între cele două state au rădăcini istorice de peste un secol, la care se adaugă divergențele de natură geopolitică din ultimele decenii, cauzate de sprijinul pe

⁸ Muddassir Quamar, *Op.Cit.*, p.41

care statul turc îl acordă Azerbaidjanului în problema Nagorno-Karabah.

Conflictul istoric dintre Turcia și Armenia își are originea în evenimentele tragice din 1915, din timpul Primului Război Mondial, când aproximativ 1,5 milioane de armeni au fost uciși, ca urmare a masacrelor și deportărilor în masă, în ceea ce Armenia și multe alte țări consideră un genocid, dar pe care Turcia îl descrie drept un rezultat al războiului civil și al tulburărilor interne. Așa cum sugerează Ali Askerov, ca mulți alți autori, este foarte greu de acceptat adevărul istoric legat de evenimentele tragice din 1915-1916, de către cele două părți: „Mulți istorici cred că turcii otomani într-adevăr au comis genocid împotriva armenilor, în timp ce alții cred că turcii nu au comis o crimă de genocid împotriva lor”⁹.

Definit ca un conflict istoric nerezolvat, diferendul dintre Turcia și Armenia este întreținut și în prezent de refuzul Ankarei de a recunoaște acele evenimente ca genocid, fapt ce a generat tensiuni profunde și o ruptură diplomatică între cele două țări. De peste trei decenii relațiile dintre Turcia și Armenia au fost marcate de neîncredere, iar granița comună a fost închisă în 1993, ca reacție la conflictul din Nagorno-Karabah, în care Turcia a sprijinit Azerbaidjanul împotriva Armeniei. Deși disputele istorice legate de genocid au rămas un obstacol major, Turcia a încercat să normalizeze relația cu Armenia printr-un proces diplomatic cunoscut sub numele de „Protocolul de la Zurich”, semnat pe 10 octombrie 2009. Acordul prevedea stabilirea de relații diplomatice, deschiderea graniței închise din 1993 și inițierea unui dialog privind disputele istorice, inclusiv evenimentele din 1915-1916. Procesul a fost mediat de

⁹ Ali Askerov, *Turkey's "Zero problems with the neighbors" policy: was it realistic?*, Contemporary Review of the Middle East, April 2017, pe site-ul file:///C:/Users/admin/Downloads/A_Askerov_Turkey_2017.pdf